

КОУЧИНГ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ COACHING IN SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY

У статті проаналізовано нові для педагогічної науки поняття «коучинг» та «освітній коучинг». Розкрито його суть, основні принципи, технології використання у навчальному процесі. Обґрунтовано коучинг як інтерактивну технологію. Звернуто увагу на можливості використання коучингу під час підготовки соціальних педагогів.

Ключові слова: коучинг, освітній коучинг, соціально-педагогічна діяльність, консультування, консультант, консультаційна підтримка, соціально-педагогічне консультування, інноваційні методи, інтерактивні технології.

В статтє проанализировано новое для педагогической науки понятие «коучинг», «образовательный коучинг». Раскрыто сущность коучинга, основные принципы, технологии использования в учебном процессе. Обосновано коучинг как интерактивную технологию. Сосредоточено внимание на возможно-

сти использования коучинга при подготовке социальных педагогов.

Ключевые слова: коучинг, образовательный коучинг, социально-педагогическая деятельность, консультирование, консультант, консультационная поддержка, социально-педагогическое консультирование, инновационные методы, интерактивные технологии.

The article analyzes the concept of “coaching”, “educational coaching” that is new to pedagogical science. The essence of coaching, the basic principles, the use of technology in the educational process are revealed. Coaching is grounded as an interactive technology. The focus is on the possibility of using coaching when training social teachers.

Key words: coaching, education coaching, social and pedagogical activity, counseling, consultant, consultancy support, social and pedagogical consulting, innovative methods, interactive techniques.

УДК 378.147:37.013.42-051

Суятинова К.Є.,
канд. пед. наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Криворізького державного педагогічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі суспільно-економічного розвитку України, інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної освіти відчувається гостра потреба у нових формах, методах, прийомах, технологіях навчання, вдосконаленні підходів і принципів організації процесу навчання, застосуванні нових засобів навчання, які б сприяли розвитку особистості. Динамічний стиль сучасного життя змушує людину швидко адаптуватися до змін, які відбуваються у суспільстві.

Дослідження можливостей використання коучингу під час підготовки соціальних педагогів варте уваги. Використання інноваційних технологій допоможе у навчально-пізнавальній діяльності студентів, у зануренні до професії, сприятиме спільній діяльності з викладачем, забезпечить самостійність та ефективність у прийнятті рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема коучингу в контексті освіти є відносно новим поняттям, цікавим як для вітчизняних, так і для зарубіжних дослідників і науковців. Над його розробленням працювали А. Браун, Т. Голві, Дж. Джеймсон, М. Доуней, К. Дуглас, Р. Еверд, П. Зеус, Р. Кілбург, К. Колетт, Дж. О'Коннор, А. Лейджес, Т. Леонард, К. Мак-Каулей, Д. Пітерсон, Дж. Селмен, Е. Тач, Л. Вітворт, Дж. Вітмор, Т. Шуелл та інші, а також І. Голяд, О. Комар, О. Пометун, С. Романова, В. Сідоренко, О. Тіщук, Т. Чернова та інші вчені.

Мета статті полягає в розкритті поняття «коучинг» у контексті освіти, місця та ролі коучингу в підготовці соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Слово «коуч» походить від назви невеличкого угорського міс-

течка Коч, яке було розташоване в Європі на півдорозі від Відня до Будапешту [8, с. 8]. Використовувалося починаючи з XV ст. і означало віз, карету, тобто «те, що швидко доставляє до мети і допомагає рухатися». У II пол. XIX ст. англійські студенти почали називати «коучами» приватних репетиторів, які допомагали підготуватися до екзаменів. У 90-х роках XIX ст. це поняття увійшло в спортивний лексикон як назва професії, носій якої допомагає спортсмену задіяти всі внутрішні ресурси і йти до перемоги. Пізніше термін «коучинг» перейшов на означення будь-якої діяльності, пов'язаної з наставництвом, інструктуванням і консультуванням. З 80-х років XX ст. коучинг офіційно визнаний у бізнесі. Сьогодні існує приблизно 50 шкіл і біля 500 видів коучингу, починаючи від VIP-коучингу і закінчуючи соціальною роботою. Як окрема професія коучинг сформувався на початку 90-х років XX ст. У США професія коуча офіційно визнана у 2001 році завдяки Міжнародній Федерації Коучів (International Coach Federation) [10, с. 83–86].

Основоположником коучингового підходу вважається В.Т. Голві, який використав термін у спортивній сфері, розробивши методіку навчання гри в теніс. Згідно з Т. Голві, коучинг – це методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності [8, с. 11]. Першим запозичив термін зі спорту та використав в інших сферах Т.Дж. Леонард, який визначив коучинг як «систему реалізації соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу розвитку з метою отримання максимально можливого ефективного результату» [2].

Коучинг (за визначенням Міжнародної Федерації Коучингу, ICF) – це безперервне співробітни-

цтво, яке допомагає клієнтам досягати реальних результатів у своєму особистому та професійному житті. За допомогою процесу коучингу клієнти поглиблюють свої знання, підвищують свій ККД і покращують якість життя [13, с. 13].

Автор концепції освітнього коучингу Т. Борова визначає коучинг як багатоаспектне поняття та процес, спрямований на розвиток особистості. Серед видів коучингу (лайф, спортивного та інших) виділяє такий, що належить до сфери освіти. Визначає його як «систему заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і з підвищення якості навчання, що, у свою чергу, приведе до підвищення ефективності роботи освітнього закладу» [1, с. 12–13].

Дослідник С. Романова вважає коучинг «феноменом освітнього процесу, що побудований на мотивуючій взаємодії, в якому викладач створює спеціальні умови, спрямовані на розкриття особистісного потенціалу студента для досягнення ним значних для нього цілей в оптимальні терміни, в конкретній предметній галузі знань» [10, с. 86.].

Дослідник Г. Поберезська конкретизувала освітній коучинг як «творчу взаємодію рівноправних учасників освітнього процесу, спрямовану на виявлення та реалізацію потенціалу того, хто навчається, для досягнення ним високого освітньо-професійного, соціального, особистісного розвитку» [9, с. 102].

Інший науковець О. Дмитрієва зауважила, що коучинг є інноваційною для педагогіки технологією, яка дасть змогу задіяти особистий потенціал тих, хто навчається, сформувати у них готовність і здатність до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, згенерувати вміння використовувати всі можливі ресурси для досягнення поставлених цілей та реалізації завдань, вміння самостійно здійснювати, коригувати та контролювати свою діяльність [2, с. 144–147].

Дослідник Н. Зирянова розглядає поняття «коучинг» у широкому та вузькому значеннях цього слова. У широкому значенні коучинг – це така форма консультативної підтримки, яка допомагає людині досягати мети в оптимальний час шляхом мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних здібностей і формування нових навичок. У вузькому значенні – це «процес з'ясування життєвих цілей особистості й вироблення оптимальних шляхів її досягнення» [4, с. 46].

Учений С. Капіца зауважив, що коучинг є синтезом бізнес-консультування, тренінгу, психологічного консультування, спрямованого на формування бажаної корпоративної поведінки. Проте коучинг є самостійним методом із власною філософією, технологією, правилами [5, с. 263].

Педагоги-практики Н. Костяєва, Є. Кузнєцова зазначають, що коучинг не є тренуванням, наставництвом, консалтингом, психотерапією та менеджментом [7].

Такі науковці та дослідники, як Т. Борова, Т. Голві, О. Дмитрієва, Дж. Стар, зараховують коучинг до інноваційних технологій. Це принципово новий напрям у педагогічній науці та практиці, адже в його основу покладено розвиток, вдосконалення, партнерську взаємодію, постановку цілей і швидке їх досягнення.

Наприклад, у дослідженні О. Комар знаходимо аналіз понять «інтерактив», «інтерактивний», «інтерактивне навчання». Інтерактивність у навчанні дослідник пояснює як здатність до взаємодії, перебування у режимі бесіди, діалогу, дії. А інтерактивними вважає такі «методи навчання, які здійснюються шляхом активної взаємодії учнів у процесі навчання. Вони дають змогу на основі внеску кожного з учасників процесу навчання у спільну справу отримати нові знання й організувати спільну діяльність від окремої взаємодії до широкої співпраці. В інтерактивному навчанні учні навчають один одного, його відмінністю є діалоговий, а радше «полілоговий» характер» [6, с. 63–66]. На думку О. Комар, «навчальний процес за умов інтерактивного навчання полягає в тому, що навчання здійснюється у процесі постійної активної та позитивної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці. Той, хто вчить, і той, хто вчиться, є рівноправними суб'єктами навчання. В інтерактивному навчанні учитель виступає як організатор, консультант, фасилітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними у процесі навчання є зв'язки між учнями, їхня взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання» [6, с. 67–68].

За О. Комар, педагогічна технологія інтерактивного навчання є такою організацією навчального процесу, за якої кожен учень бере участь у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників процесі навчального пізнання [6, с. 88–96].

Отже, коучинг з упевненістю можна вважати інтерактивною технологією, оскільки під час навчально-виховного процесу всі його учасники обмінюються інформацією, досвідом, є можливості для саморозвитку та самовиховання, що, у свою чергу, підвищує відповідальність кожної особистості.

Загальними принципами коучингової діяльності вважають економічність і комплексність, підвищення ефективності діяльності та простоту, соціальне партнерство та об'єктивність [11].

Принципами освітнього коучингу є такі: гуманістичний принцип, принцип безперервної освіти, партнерства, оптимістичного погляду на людину, унікальності людини, адаптивності, постійного підвищення компетенції, моніторингу, кооперації, спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату та принцип відкритості [1, с. 14].

У навчальному процесі доцільно використовувати такі технології коучингу.

Технологія коучингу «GROW» (від англ. grow – зростання) полягає в певній послідовності (технології) постановки ефективних питань. Для запам'ятовування технології GROW використовується мнемонічне правило:

Goal – постановка мети (У якому напрямі ми хочемо працювати? Чого ми хочемо? Яка наша довгострокова мета? Чи ми цього хочемо? Після закінчення нашої розмови, щоб Ви вирішили змінити? Якого результату Ви чекаєте від нашої бесіди? Чи зможемо ми досягти цього результату за відведений нам час? Назвіть найкорисніший результат);

Reality – аналіз реальності (У якій ситуації ми зараз перебуваємо? У якому стані Ви перебуваєте зараз? Якими ресурсами ми володіємо? Чого ми боїмося? Які причини змушують відчувати себе так? Хто причетний до цих подій? Що зроблено зараз із цього? Які наслідки мали ці дії? Що станеться, якщо ми досягнемо бажаного? Хто ще може вплинути на ситуацію?);

Options – розроблення варіантів дій (Що може допомогти нам у вирішенні питання? Яким методом ми будемо діяти? Що ще ми можемо зробити? Яке рішення задачі Вам найбільш приємне? Які дії Ви зможете здійснити, щоб виправити ситуацію? Які у Вас є ще альтернативи цього вибору? Чи були вирішені ці проблеми в минулому успішно? Яке рішення, на Вашу думку, запропонувала б авторитетна для Вас людина? Чи хочете Ви почути мою думку з цього приводу? Яких варіантів дотримуетесь Ви? Назвіть переваги і недоліки, які приховані за неглибокого обговорення? Які з рішень Вам цікаві?);

Will – сфокусування уваги на волі для досягнення мети, реалізації запланованої дії (Що ми вибираємо для досягнення мети? Чи працюють вибрані варіанти? Що допоможе досягти мети? Чи сильний у нас мотив? Яка самоорганізація і чи правильно ми управляємо часом для досягнення мети? Яким буде перший крок для здійснення обраного варіанту? Назвіть наступні Ваші дії? Які труднощі можуть Вам перешкодити? Якими способами Ви будете досягати мети? В якій підтримці Ви ще маєте потребу? Хто може її здійснити? Як і коли Ви зможете отримати цю підтримку?) [12, с. 18–19].

Технологія коучингу SMART/SMARTER (від англ. smart – розумний) – це мнемонічна аббревіатура, яка використовується в проектному менедж-

менті та управлінні для визначення цілей і постановки завдань. У практиці управління існують так звані SMART-критерії, які повинні відповідати меті. Це аббревіатура, утворена першими літерами англійських слів: *конкретний* (specific); *вимірний* (measurable); *досяжний* (attainable); *значущий* (relevant); *який співвідноситься з конкретним терміном* (time-bounded). Правильна постановка мети означає, що мета є конкретною, досяжною, значущою і співвідноситься з конкретним терміном [12, с. 18].

Під час підготовки соціальних педагогів і соціальних робітників у навчальному навантаженні студентів передбачена дисципліна «Соціально-педагогічне консультування». Серед питань, які розглядаються у межах цієї дисципліни, є з'ясування поняття «консультування», співвідношення понять «психологічне консультування», «соціально-педагогічне консультування», «психотерапія», «психокорекція». Так, консультування є одним із видів соціальної роботи, в процесі якої спеціаліст соціальної роботи допомагає клієнту вивчити і зрозуміти суть існуючої проблеми й запропонувати різноманітні варіанти, які можуть бути використані для їх вирішення. У соціально-педагогічній діяльності виділяють особливий вид консультування – соціальне консультування. За змістом – це є технологія надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину чи малу групу з метою їх соціалізації, відновлення й оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розроблення соціальних норм спілкування. За своєю технологією і формою консультація являє собою взаємодію між двома або декількома людьми, під час якої консультант передає спеціальні знання і відповідну інформацію клієнту [3].

Серед професійно значущих особистісних характеристик консультанта є вміння вислухати, підтримати зворотний зв'язок. У коучингу слухання дає змогу глибше зануритись у зміст бесіди, повніше зрозуміти сказане, а також «почути» те, що не виявляється прямим змістом слів.

На практичних заняттях студенти в ігрових ситуаціях виконують ролі «консультанта» та «клієнта», навчаються прийомам активного слухання (з'ясуванню, уточненню, перефразуванню, резюмуванню), вчать техніці формулювання питань, аналізують власні помилки та інше. Така діяльність допомагає студентам створювати ситуації консультування, самостійно шукати відповіді на актуальні запитання, закріплювати технологію побудови та проведення соціально-педагогічного консультування. Наприклад, студенти напряму підготовки «соціальна педагогіка» у діловій грі «Знайомство» відпрацьовують технологію початку консультативної взаємодії; у «четвірках» (клієнт і троє консультантів) проводять рольову гру

«Перша зустріч із клієнтом»; вчать завершувати консультативний діалог.

Висновки. Отже, коучинг є інтерактивною технологією, яка одночасно допомагає постійно вдосконалювати професіоналізм педагогічного працівника, сприяє ефективній партнерській взаємодії суб'єктів навчального процесу, дає змогу студентам використати і розкрити власний потенціал. Перспективами подальшого дослідження є впровадження коучингу в освітній процес, підвищення рівня педагогічної майстерності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борова Т.А. Концепція освітнього коучингу. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми виховання і спорту. 2011. № 12. С. 12–16.
2. Дмитриева Е.Н., Треньяева Н.А. Возможности использования методов и приемов коучинга в профессионально-личностном становлении студентов. Вестник ТГУ. Философия. Социология. Политология. 2008. № 3(4). С. 144–147.
3. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 240 с.
4. Зырянова Н.М. Коучинг в обучении подростков. Вестник практической психологии образования. 2004. № 1. С. 46–49.
5. Капица С.И. Коучинг как новая эффективная социальная технология формирования трудовой мотивации и корпоративного поведения сотрудников современных организаций. URL: https://lib.herzen.spb.ru/text/kapitsa_101_262_269.pdf (дата звернення: 14.02.2018).
6. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... д-ра педагогічних наук. Умань, 2011 URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/393/1/zastosyvania_interakt.pdf (дата звернення: 23.09.2018).
7. Костяева Н.А. Коучинг как инновационная технология повышения профессионального мастерства педагогов. URL: http://www.e-osnova.ru/PDF/osnova_14_45_12682.pdf (дата звернення: 14.02.2018).
8. Нежинська О.О., Тименко В.М. Основы коучингу: навч. посібник. Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
9. Поберезська Г.Г. Коучинг як педагогічна технологія студентоцентричного навчання у ВНЗ. Технологія і техніка друкарства. 2017. № 4. С. 99–107.
10. Романова С.М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: «Педагогіка. Психологія». 2010. Вип. 3. С. 83–86.
11. Рудницьких О.В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. URL: <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnitstvo14-15/10156.pdf> (дата звернення: 14.02.2018).
12. Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Донецьк, 2014. № 3 (14). С. 13–19.
13. Сидоренко В.В. Положення «Про педагогічний коучинг в системі післядипломної освіти». Донецьк: «Витоки», 2014. 63 с.